

УДК 37.014.6

Михайло Сидоренко

ПРОБЛЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті розглядаються актуальні проблеми оцінювання якості освіти та деякі проблеми щодо їх вирішення.

Ключові слова: *якість освіти, способи оцінювання, система оцінювання, принципи інформатизації, об'єкти оцінювання.*

В статье рассматриваются актуальные проблемы оценки качества образования и некоторые проблемы их решения.

Ключевые слова: *качество образования, способы оценки, система оценивания, принципы информатизации, объекты оценки.*

The article deals with topical issues of education quality evaluation and some problems to resolve them.

Key words: *quality of education, methods of assessment, evaluation system, the principles of information, objects of evaluation.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти характеризується динамічними змінами, які відображають загальні зміни в розвитку суспільства. В умовах цих змін формується стратегія розвитку національної освіти, метою якої є збагачення інтелектуального потенціалу держави, що визначається насамперед якісною освітою. Вона є одним із найважливіших передумов економічної та політичної незалежності держави, міцним підґрунтям її конкурентоспро-

можності, рейтингу на світовій арені.

Нині країни повною мірою усвідомлюють усю важливість володіння якісною освітою. Україна також не є виключенням, базуючись на світових підходах до розбудови освітнього сектора, наша держава надає важливого значення проблемі якості освіти, проголошуючи її національним пріоритетом та передумовою національної безпеки держави. Ця проблема перемістилась у центр філософських, політичних, культурологічних і педагогічних дискусій. Розробка підходів до оцінювання якості освіти реалізується через системи міжнародних і державних досліджень та моніторингу якості освіти. Таким чином, спостерігається посилена увага педагогів-дослідників і шкільних практиків до питань якості освіти та способу її оцінки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання якості освіти досліджували низка вітчизняних авторів В.Г. Вікторов, М.В. Кісіль, О.І. Локшина, О.І. Ляшенко, Т.О. Лукіна, О.В. Овчарук та ін.

Мета написання статті полягає у висвітленні сучасних проблем оцінювання якості освіти, що наявні в нашій державі та деякі шляхи їх вирішення.

Вклад основного матеріалу. Якість освіти в Україні викликає серйозне занепокоєння в керівництва держави, замовників та споживачів освітніх послуг. Так, за даними телефонного опитування «День знань в Україні», проведеного Інститутом Горшеніна в серпні 2011 року, майже половина українців (47,5%) виявилася не задоволеною якістю шкільної освіти. І це при тому, що державне фінансування освітнього сектор 7,5 – 7,6 % валового національного продукту. На необхідність поліпшення якості освітньої діяльності звернута серйозна увага в щорічному посланні Президента України В. Януковича (березень 2011р.) до українського парламенту «Наш стратегічний вибір». Низька якість української освіти викликає серйозні нарікання з боку роботодавців, зокрема, в галузях економіки, що зумовлюють перспективний розвиток країни й гарантують її національну безпеку.

До сьогодні в Україні ще не створена система оцінювання, яка б змогла об'єктивно оцінити стан якості освітньої діяльності навчального закладу та освіти в цілому. Такий висновок зроблено в «Аналітичній доповіді про стан моніторингу якості освіти в Україні», що підготовлено експертами МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» в грудні 2011 року за редакцією професора Лікарчука І.Л. [1].

Ми в свою чергу хочемо відмітити, що існування даної системи є важливим елементом у роботі не тільки вищих органів влади у галузі освіти, а й для керівника навчального закладу окремо. Адже у сучасному інформаційному суспільстві інформація відіграє важливу роль, у першу чергу, вона супроводжує всі процеси, які протікають у світі. Багато науковців вважають, що в інформаційному суспільстві має бути легкий і вільний доступ до інформації у всьому світі [5, с. 8]. Тому інформаційне значення системи оцінювання повинно враховувати ці аспекти. Сам інформаційний елемент має на меті консолідувати організаційно-методичний інструментарій збору та первинної обробки інформації про якість освіти. У цей блок мають входити освітня статистика, організація й проведення зовнішнього незалежного оцінювання, моніторинг якості освіти на всіх її рівнях.

Відповідно інформація, яка функціонує в системі оцінювання якості освіти, повинна відповідати таким принципам:

- принципу об'єктивності;
- принципу достовірності;
- принципу відкритості (доступності);
- принципу корисності.

Принцип об'єктивності розглядає існування об'єктивної реальності, предметів і явищ, незалежно від нашого чуттєвого сприйняття й суб'єктивних відносин. Принцип об'єктивності означає, що всі предмети та явища чинять на нас вплив, що дозволяє вивчати їхні властивості, шляхи й форми розвитку, взаємодії та взаємовпливу. Суттєвою ознакою цього принципу є розгляд об'єктивності часу й простору, включаючи оперування абстрактними поняттями простору й діалектику кінцевого та нескінченного. Принцип об'єктивності зазвичай пов'язаний з оцінкою суб'єктивного, що вельми істотно важливо для розгляду особистих властивостей і суб'єктивної

ролі об'єктів учіння й педагогів у навчальному процесі [2, с. 59].

Тому об'єктивність є вимогою не тільки до інформації, а й до всієї системи загалом. Необхідно забезпечувати даний принцип на всіх етапах оцінювальної діяльності, тому що невідповідність цьому принципу призведе весь процес оцінювання й отриману інформацію в ході дослідження до абсурду.

Принцип достовірності виражається у відсутності істотних помилок або упереджених оцінок і правдиво відображає будь-яку діяльність. Окрім цього, достовірність є основним показником якості інформації. Під час процесу оцінювання якості освітньої діяльності інформація може спотворюватися в результаті дезінформації або під дією інших чинників. А хибна інформація може нанести й шкоду, тому виявлення достовірності отриманої інформації відіграє важливу роль у процесі створення системи оцінювання якості освіти.

Відкритість інформації характеризує можливістю її надання різним групам людей [3, с. 255]. Питання відкритості або доступності сьогодні є найбільш актуальним, тому що більшість навчальних закладів, які мають піддаватися оцінюванню, належать до державної форми власності, тобто гроші на їх утримання надходять із державної казни, а основним джерелом збагачення казни виступає податок, який сплачується кожним громадянином держави. Відповідно результати оцінювання якості освітньої діяльності навчального закладу повинні бути доступними для населення, адже кожен громадянин має право знати, на що витрачаються його кошти в тому чи іншому навчальному закладі, на скільки діяльність освітньої установи відповідає державним стандартам і яка оцінка діяльності кожного навчального закладу, на який витрачено наші кошти.

Корисність інформації – це можливість використання інформації для прийняття користувачами обґрунтованих управлінських рішень. Корисність інформації прийнято оцінювати за тим ефектом, який ця інформація здійснює на результати управління. На практиці інформація може бути зовсім не потрібною (не змінює ймовірності досягнення цілі й розв'язання поставлених завдань) і надзвичайно цінною, дає змогу підвищити ймовірність досягнення цілі. В інших випадках одержана інформація може призвести до прийняття рішення, що змінює положення об'єкта управління в гірший бік, тобто зменшує ймовірність досягнення цілі, тобто ця інформація називається дезінформацією [6, с. 528]. Отже, система оцінювання якості освіти повинна надавати корисну інформацію, яка була б необхідною для прийняття управлінських рішень.

Дотримання цих принципів, дозволить одному з учасників обміну інформацією в повному обсязі донести її до іншого, а другому – відповідним чином її сприйняти, що в кінцевому підсумку відображається на якості управлінських рішень.

Однак крім інформаційного компоненту системи оцінювання якості освіти, необхідно знати хто і що повинно підлягати даній оцінці. До них ми відносимо:

- об'єкти навчального процесу;
- суб'єкти навчального процесу;
- освітні організації (установи);
- навчальну програму.

Чи не найважливішим компонентом оцінювання якості є оцінюванню індивідуальних досягнень учнів. На рівні освітньої установи оцінка індивідуальних досягнень учнів, як правило, реалізується в рамках двох процедур: державної підсумкової атестації випускників та проміжної атестації учнів.

Методичний інструментарій для оцінки якості підготовки учнів, як правило, розробляють самі освітні установи на основі відповідних державних освітніх стандартів. Варто відзначити, що найважливішою вимогою до оцінки знань і вмінь учнів є об'єктивність, що полягає в точному оцінюванні, адекватному встановленим критеріям, які подаються в навчальних програмах. Ця вимога означає, що оцінка має характеризувати кількість і якість знань та вмінь, незалежно від методів і засобів контролю, особових якостей учителя, який здійснює контроль [8, с. 124].

У сформованій практиці оцінки якості підготовки випускників України її здійснюють

установи з надання освітніх послуг. Виняток становить оцінка рівня підготовки випускників середньої загальноосвітньої школи, для якої вперше реалізовано механізм незалежної оцінки у формі зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО), яке проводиться Українським центром оцінювання якості освіти (УЦОЯО), створений Кабінетом Міністрів України у 2005 р. [4, с.8].

Окрім оцінювання учнів у школі, важливо оцінювати й тих, хто їх навчає. Таким механізмом є атестація педагогічних працівників, яка забезпечує комплексну оцінку рівня кваліфікації, педагогічного професіоналізму та продуктивності діяльності. Метою атестації педагогічних кадрів є стимулювання до росту кваліфікації та професіоналізму педагогічної праці, розвитку творчої ініціативи, а також забезпечення соціальної захищеності освітян в умовах ринкових економічних відносин шляхом диференціації оплати праці. У відповідності до мети основним завданням атестації є присвоєння педагогу кваліфікаційної категорії відповідно до рівня його професіоналізму.

Необхідним є оцінювання освітніх організацій (установ), що реалізують освітні програми всіх типів і видів. До них належать і органи управління, підвідомчі організації, а також інші організації, які виконують на замовлення органів управління освітою ту чи іншу діяльність, що забезпечує ефективну організацію освітнього процесу, з одного боку, та процесу управління з іншого. Також до них віднесемо й оцінювання діяльності самого навчального закладу.

Звісно, що для кожного навчального закладу показники якості освіти специфічні, але повинні існувати загальні критерії, які б характеризували результати роботи школи в контексті державних стандартів і державних замовлень [7, с. 70]. Тому система оцінювання повинна враховувати ці стандарти й індивідуальні особливості кожної освітньої установи в процесі проведення процедури освіти.

За результатами оцінювання якості загальноосвітнього навчального закладу органи управління освітою, а також керівник начального закладу мають отримати інформацію про стан діяльності освітньої установи, виявити проблеми, що виникли, прийняти управлінське рішення щодо їх усунення, а також спрогнозувати зміни, необхідні для перспективного функціонування цього закладу.

Важливим фактором системи оцінювання якості є оцінювання якості освітніх програм, адже варто володіти інформацією про те, наскільки освітня програма реалізується в тому чи іншому навчальному закладі, чи відповідає вона державним нормам(стандартам). Але існує складність у тому, що до цього часу процедура оцінки якості освітніх програм розроблена не належним чином. Необхідна цілеспрямована розробка відповідних методик і рекомендацій, яка дозволить ефективно проводити цю роботу на кожному етапі освітньої діяльності

Але найбільш складним і актуальним у системі побудови оцінювання якості освіти є забезпечення незалежної й об'єктивної оцінки. У практиці української освіти була спроба створення такої структури, а саме Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО), проте як зазначено в постанові Кабінету Міністрів України, УЦОЯО є бюджетною установою, що належить до сфери управління МОНМСУ і проводить лише оцінювання знань учнів. Тому складно говорити про незалежність цього центру, тим більше, що більшість навчальних закладів підпорядковується МОНМСУ і як саме Міністерство може дати об'єктивну оцінку своїм закладам. Тому питання щодо створення незалежної структури з оцінювання якості освіти не тільки навчального закладу, а всієї освітньої системи залишається сьогодні актуальним і відкритим.

У свою чергу система незалежного оцінювання якості освіти, яка змогла забезпечити потреби замовників освітніх послуг в отриманні достовірної, об'єктивної інформації про якість освітньої діяльності в кожному загальноосвітньому навчальному закладі, змогла стати потрібною й самому навчальному закладі в якості елемента внутрішньої шкільної системи оцінювання якості освіти, і тим самим підвищити потенціал внутрішньої самооцінки.

Висновки. Отже, національна система освіти все-таки має ряд проблем, що пов'язані з її якістю. Однак всі вони потребують вирішення і важливим у цьому етапі є залучення кваліфікованими кадрами, які мають бачення шляхів подолання цих проблем і в першу чергу, це створення цілісної системи оцінювання якості освіти, яка б в об'єктивній мірі давала достовірні дані про якість функціонування всієї освітньої системи в цілому і кожного навчального закладу окремо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична доповідь про стан моніторингу якості освіти в Україні / МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти» [І.І. Бабин, Л.М. Гриневич, І.Л. Лікарчук та ін.]; за заг. І. Л. Лікарчука. – К. : МБО «Центр тестових технологій і моніторингу якості освіти»; Х. : Факт, 2011. – 96 с.
2. Архангельский С. И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы : Учеб.- метод. пособие. / С.И. Архангельский – М. : Высшая школа, 1980. – 369 с.
3. Глухов В.В. Менеджмент. Учебник. 2-е изд., испр. и доп. / В.В. Глухов. – СПб. : Издательство «Лань», 2002. – 528 с.
4. Зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів. 2008 р. : Інформаційні матеріали/ Український центр оцінювання якості освіти: Уклад. : І. Л. Лікарчук (наук. ред.) та ін. – К., 2007. – 288 с.
5. Манойло А.В. Государственная информационная политика в особых условиях : Монография. / А.В. Манойло. – М. : МИФИ, 2003. – 388 с.
6. Осовська Г.В. Основи менеджменту : Навчальний посібник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К. : «Кондор», 2006. – 664 с.
7. Оцінювання якості роботи закладу освіти / Упоряд. Н. Мурашко. – К. : Ред. Загальнопед. газ., 2004. – 128 с.
8. Педагогіка. Частина І. Загальні основи педагогіки. Теорія навчання (дидактика) : [навчальний посібник для студентів педагогічних закладів] / В.Л. Омельченко, С.В. Омельченко, С.Г. Мельничук. – Кіровоград. – 1997. – С.121–125.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Сидоренко Михайло Сергійович – викладач кафедри управління та моніторингу якості освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університету імені Григорія Сковороди»

Надійшла до друку 28.12.2012 р.